

Tammikuun kihlaus ja kosioretket

”Suomen Työnantajain Keskusliiton ja Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliiton edustajat ovat käyneet keskenään neuvotteluja, joiden tuloksena on sovittu, että sanotut keskusjärjestöt, todeten vapaan järjestetyn toiminnan merkityksen yhteiskunnassa, tulevat luottamuksellisesti neuvottelemaan kaikista niiden toimialalla esiintyvistä kysymyksistä niiden ratkaisemiseksi mikäli mahdollista yhteisymmärryksessä”

Tähän lausumaan kykenivät työmarkkinoiden keskusjärjestöt 23.1.1940 Helsingin pommitusten alla Talvisodan kansallisessa ahdingossa. Julkilausuma luettiin radion ilta-uutisissa ja julkaistiin seuraavana päivänä sanomalehdissä. On kuitenkin väärin ajatella, että vain sota puristi osapuolet tähän lausumaan. Taustalla oli vuosikymmeniä kestänyt taistelu neuvotteluoikeuksista, valtakunnallisista työehtosopimuksista ja nykykielellä työelämän kansalaisuudesta.

Maan itsenäistyttyä koko suomalainen yhteiskunta oli kansalaissodan voittajien kontrollin alla ja kansalaistoiminnan rajat määriteltiin varsin ahtaiksi. Kokoontumisvapauksia rajoitettiin, järjestöjen viranomaisvalvonta oli tiukkaa ja mielivaltaista. Poliittisia oikeuksia kavennettiin sekä lyötiin rikki orastavat yhteistyön mahdollisuudet työpaikoilla ja työmarkkinoilla. Patruunahenki täytti yritykset.

Voi tuntua yllättävältä, mutta työmarkkinoiden sopimisen edellytyksiä parannettiin lainsäädännön tasolla 1920-luvulla niin, että kaikki lainsäädännölliset edellytykset valtakunnalliselle työehtosopimiselle rakennettiin vuosikymmenen kuluessa Säädettiin työsopimuslaki v.1922; työsääntölaki 1922; työehtosopimuslaki 1924; työriitojen sovittelulaki 1925. Ammattiliittoa ja työntajajärjestöjä oli perustettu jo aiemmin, joten mahdolliset sopijaosapuoletkin olivat olemassa. Mutta vain graafisella alalla oli työehtosopimuksen kaltainen valtakunnallinen sopimus, joka oli solmittu v 1900. Muilla aloilla isäntävallan puolustaminen esti sopimisen.

Käytännön työmarkkinayhteistyö ei toiminut. Työnantajien Vientirauha, ”Pihkalan kaarti” organisoitiin murtamaan työntekijöiden työtaisteluita. Työsulkujen kautta näivetettiin työntekijöiden elinmahdollisuuksia ja erottamisen avulla ylläpidettiin pelkoa väen keskuudessa. Tulehtuneet suhteet johtivat lakkoihin, jotka syvensivät katkeruuden kierrettä. Lakkoja käytettiin myös taisteluvälineinä ay-liittojen hallintakamppailussa sosialidemokraattien ja kommunistien kesken. Kiistat sopimisesta jakoivat myös työnantajaleiriä, paikallista sopimustoimintaa kohtaan oli vähemmän vastustusta kuin valtakunnallista. Ay-liikkeen heikkeneminen Lapuan liikkeen aikana ja liittojen lakkauttaminen vähensi painetta valtakunnalliseen sopimiseen.

Kohti kihlajaispäivää

Syksyllä 1939 SDP korosti työmarkkinajärjestöjen sopimisen merkitystä poikkeusoloissa. SAK:n puheenjohtaja Eero A. Wuori esitti kantaa työehtosopimisen vapaudesta ilman valtiosäätelyä. Samaan asiaan puuttui Suomen Työnantajien Keskusliiton Antti Hackzell, joka esitti järjestölleen pohdittavaksi työehtosopimuksia, sillä muuten saattaa maan hallitus ottaa ajaakseen lakien avulla

työehtosopimuksia. Patruunoiden kanta työehtosopimukseen ei kuitenkaan muuttunut. Metalliteollisuuden johtaja G.W.Wrede ilmoitti metallityöntäjien vastustavan niitä ”kuolemaan saakka”.

Sosiaaliministeri K.A.Fagerholm ”isänmaan parturi” edisti omien toimiansa kautta työmarkkinajärjestöjen keskusteluyhteyden muodostamista. Sodan asioiden vuoksi syntyi työmarkkinamiesten ”kolhoosi” Kuusisaarella sijainneeseen toimistoon. Fagerholmin mukaan siellä pohdittiin muiden asioiden ohella työmarkkinaosapuolten suhteita. Kolhoosin ”jäseniksi” mainitaan KAF:n ohella muun muassa STK:n Åke Gartz ja Antti Hackzell, Ahlströmin Harry Gullichsen, SAK:n Eero A. Wuori sekä SDP:n puoluesihteeriksi Alekski Aaltonen. Työmarkkinanäkemyksiinsä KAF sai tukea myös pitkäaikaiselta sosiaaliministeriön kansliapäälliköltä Niilo A. Manniolta, jolla oli kansainvälistäkin ILO:n kautta hankittua näkemystä työmarkkinatoiminnasta.

Tammikuun 1940 alkupuolella työmarkkinamiesten ja ministerin kesken käytiin keskusteluja toistensa tunnustamisesta neuvotteluosapuolina. Visusti vältettiin nostamasta työehtosopimuksia teemoiksi, koska työantajaleirin vastustus oli yhä voimakas. Esimerkiksi Rudolf Waldenin kanta oli vanhoillinen. Palkasta ja työsuhteista tuli hänen mielestään työnantajan saada sopia suoraan työntekijän kanssa minkään ulkopuolisen puuttumatta asiaan.

KAF:n laatiman luonnoksen käsittely vei aikaa ja siihen tekivät muutoksia niin STK:n kuin SAK:nkin edustajat. Työmarkkinayhteyden luomisen ohella valmistelijat kiinnittivät huomiota lausuman mielialavaikutuksiin kansan keskuudessa.

Julkilausumaan pääsemistä edisti tietenkin sota-ajan poikkeustilanne, jossa Isänmaan asia oli yhteinen. Niinpä STK joutui venyttämään sääntöjään päästäkseen tulokseen. Kun julkilausuman ei katsottu sitovan STK:n jäsenliittoja, vain keskusjärjestöä, päästiin lopputulemaan. SAK:n Wuori piti lausuman ytimenä neuvotteluosapuoleksi pääsemistä sekä järjestäytymisvapauden tunnustamista. Hän totesi myös, että ”yksimielisyys venäläisten imperialistisen hyökkäyksen torjumisessa luo uuden pohjan asiallisten ristiriitojen selvittämiselle”

Entä sitten

Alussa mainittu julkilausuma tuntuu nykyoloissa vaatimattomalta ja se häipyi uutisoinnista nopeasti sotatapahtumien etusijan vuoksi. Aikalaisille se oli suuri ponnistus. Olihan se työnantajilta ensimmäinen julkinen tunnustus ay-liikkeelle mahdollisena valtakunnallisena neuvottelukumppanina.

Sota-aikana palkkakeskusteluja käytiin hallituksen ja järjestöjen kesken. Vuonna 1941 palkkojen ja hintojen säätelyyn päädyttiin eduskunnan hyväksymän valtalin kautta. Se antoi hallitukselle oikeuden säädellä tuotannosta, hinnoista, palkoista ja ulkomaankaupasta. Työmarkkinaosapuolet liitto- ja keskusjärjestötasolla kävivät neuvotteluja palkanmuodostuksesta, vaikka sopijoita eivät vielä olleetkaan.

Aselevon 1944 solmimisen jälkeen työehtotoiminta käynnistyi. Vuodelle 1945 solmittiin jo valtakunnallisia työehtosopimuksia, jotka olivat lähinnä palkkasopimuksia. Metalliliiton ja työnantajaliiton sopimuksessa oli 8 sivua. Seuraavana vuonna sivuja oli jo 18 ja työtekijöiden edustajaksi työpaikalla määriteltiin luottamusmies. Sopijarakenne ulottui työpaikalta liittoihin ja keskusjärjestöihin. Malli on ehdottomasti ollut suomalainen sosiaalinen innovaatio eri muotoineen ja ollut tärkeä osa hyvinvointiyhteiskunnan rakennetta.

Aki Ojakangas

Murikka-opiston rehtori

Kirjoituksen lähteet:

Fagerholm Karl-August Puhemiehen ääni. Tammi, Helsinki 1977.

Mansner Markku Suomalaista yhteiskuntaa rakentamassa. Suomen Työnantajain Keskusliitto 1907 – 1940. Teollisuuden Kustannus, Jyväskylä 1981.

Mattila Aarne Työriitojen sovittelun historia. Työpoliittinen tutkimus 27. Työministeriö 1992.

Suomen Metallityöväen Liitto ry Työehtosopimukset 1945 ja 1946.

Valkonen Marjaana Yhdessä elämä turvalliseksi. Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitto 1930 – 1947. SAK, Helsinki 1987.